

Pro vojenské soudy platí obdobná ustanovení vojenského trestního soudního řádu z r. 1912 (§§ 433—451). Stanné řízení vyhláší tu zpravidla ministr národní obrany. Po vydání zák. č. 89/1918 nelze již konati řízení podle st. p., bez jeho vyhlášení, což bylo podle voj. tr. zák. dříve pro některé trestné činy předepsáno. § 438 tr. ř. rak. podle něhož náležely před stanný soud také osoby podrobené pravomoci trestních soudů vojenských, byl zrušen šem 488 voj. tr. ř. z r. 1912.

III. **Osnova čsl. trestního řádu z r. 1929** (§ 516 a násl.), která se jinak v podstatě přidrží platného práva, přináší tu důležitou odchylku, že umožňuje pouhé vyhlášení st-ho p-a, aniž bylo vyhlášeno stanné řízení. Pouhým vyhlášením st-ho p-a nemění se nic na příslušnosti řádných soudů a na řízení před nimi. Pozbývají jen účinnosti trestní sazby stanovené na činy, na něž se st. p. vztahuje, a nastupuje na místo nich zpravidla trest smrti. Vyhlášení stanného řízení má v zápětí procesní odchylky odpovídající celkem platnému právu; předpokládá se arci současné nebo předchozí vyhlášení st-ho p-a. Pravomoc stanného soudu se vztahuje i na osoby podléhající soudům vojenským. Osnova trestního zákona z r. 1926 počítá s trestem smrti vůbec jen v právu stanném (odůvodnění str. 57).

Literatura.

K historickému vývoji zejména S. Mayer: „Entstehungsgeschichte der österreichischen Strafprozeß-Ordnung vom 23. Mai 1873“, Vídeň 1876; Srov. dále Friedrich Rulf: „Die österreichische Strafprozeßordnung vom 23. Mai 1873“ (komentář), Vídeň 1874; Julius Mitterbach-Vincenz Neumayer: „Erläuterungen zur Strafprozeß-Ordnung“, Št. Hradec 1874; Julius Mitterbacher: „Die Strafprozeßordnung mit Commentar“, Vídeň 1882; Emanuel Ullmann: „Lehrbuch des österreichischen Strafprozeßrechts“, Inšpruk 1882; S. Mayer: „Commentar zu der österreichischen Strafprozeß-Ordnung III“, Vídeň 1884; František Storch: „Řízení trestní rakouské II“, Praha 1897; Julius Vargha: „Das Strafprozeßrecht“, 2. vyd., Berlín 1907; Edmund Krzymuski: „Wyklad procesu karnego austriackiego“, Kraków 1910; Rulf-Gleispach: „Das deutschösterreichische Strafverfahren“, Vídeň-Lipsko 1919; Ernst Lohsing: „Österreichisches Strafprozeßrecht“, Vídeň 1932; Josef Prušák: „Československé řízení trestní“, Praha 1921; Jaroslav Kallab: „Učebnice trestního řízení“, Brno 1930; A. Miříčka: „Trestní právo procesní“, Praha 1932.

Vladimír Solnař.

Starokatolická církev.

I. Vznik a pojem st-é c-ve. — II. Postavení st-é c-ve v Čsl. republice. — III. Synodální a obecní řád st-é c-ve.

I. St. c. je z nejmladších křesťanských církví a stojí svým vznikem i učením blízko římskokatolické, ač vnější ráz v lecčems připomíná evangelickou církev augsburgskou. Vedle církve utrechtské z počátku XVIII. stol. a polské národní církve americké z konce XIX. stol. je hlavní větví st-ých c-ví, spojených od r. 1899 v t. zv. utrechtské unii, st. c. vzniklá v Německu z odporu proti usnesení koncilu vatikánského, na němž 18. VII. 1870 papež Pius IX. bulou „Pastor aeternus“ vyhlásil 4 kánony o apoštolském primátu sv. Petra, samým Kristem na něho vzneseném, o nepřetržitém trvání tohoto primátu v římských papežích, o významu i povaze tohoto primátu a o neomylnosti papežově ve věcech víry a mravů, mluvili se svého učitelského stolce (ex cathedra). Proti tomu sesílení papežské moci vznikl odpor již na koncilu samém v části episkopátu tam shromážděného, přenesl se však, zejména v Německu, i na půdu laickou; hnutí to po počátečném kolísání vyústilo ve vznik a organisaci samostatného vyznání, které na počátku přiznávalo se ke katolictví, jak vyhlíželo až do onoho koncilu, pročež bylo nazváno starokatolickým, později však vlivem snah po oplodnění katolictví vědeckým a národním duchem německým přijalo do sebe i některé prvky od katolictví odchýlné. Trvá na stanovisku, že dogma o všemocnosti a neomylnosti papežově v oné bule obsažené není pravým dogmatem církevním a že vatikánský koncil nebyl ekumenický a svobodný. Pokládá se sice také za katolické, přiznává papeži pouze čestný primát v církvi, nezná odpustků, uctívání svatých a relikvií a církevní tradici uznává jen potud za pramen pozitivního křesťanství, pokud doplňuje a blíže vysvětluje Písmo atd. Latiny se odřeklo a zavedlo bohoslužebnou řeč národní.

V Německu bylo starokatolické vyznání jako nová církev brzo uznáno některými státy a vybudovalo si četné náboženské obce i rozšířilo se odtamtud do Švýcarska a Rakouska.

V Rakousku státní správa po jistých rozpacích uznala st-ou c. výnosem ministerstva kultu z 18. X. 1877, č. 99 ř. z. na podkladě zák. z 20. V. 1874, č. 68 ř. z.

Jednotlivé náboženské obce, mezi nimiž první v historických zemích byla ve Varnsdorfě (vyhl. čes. místodrž. č. 19/1880 z. z.), pak rychle po sobě vznikaly. Nařízením ministerstva vnitra, kultu a spravedlnosti č. 100/1877 ř. z. bylo st-é c-vi přiznáno právo vésti matriky narozených, oddaných a zemřelých. Od r. 1897 bylo ústředí rakouské st-é c-ve ve Varnsdorfě, který byl zvolen za trvalé sídlo biskupského stolce, ten však obsazen zatím jen správcem biskupství, hlavně pro nedostatečné hmotné prostředky. Finančně nebyla v Rakousku st. c. státem nijak podporována, aniž jí bylo v něm zvlášť přáno, ač příslušníci byli takměř výhradně Němci.

II. Po vzniku Čsl. republiky, která převzala z Rakouska v celém trvajícím kultovém stavu právním i státní uznání st-é c-ve, se tuzemští starokatolíci pro země historické osamostatnili a semkli se pod své biskupství ve Varnsdorfě, jehož okruh působnosti byl omezen jen na Čsl. republiku. Na biskupský stolec mohl býti konečně za hmotné podpory státu dosazen r. 1924 skutečný biskup. Podle sčítání obyvatelstva z r. 1930 je v Čsl. republice příslušníků starokatolického vyznání 22.712, skoro navěsckz Němců (v Čechách 17.779, na Moravě a Slezsku 4.765, na Slovensku 149, v Podkarpatské Rusi 19). Náboženských obcí je 11 farních, 3 filiální a 18 odbočných čili stanic kazatelských (v Čechách 8, 3, 7; na Moravě 3, —, 6; ve Slezsku —, —, 5). Zmínky zasluhuje náboženská obec v Praze, tvořená i českými věřícími; její poměr k ústředí je však dosti volný. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde tato církev není státem uznána, obcí není.

Finanční poměr k státu, který v prvních létech po převratu se omezoval na dobrovolné státní subvence pro administrativní účely církve, byl částečně upraven kongruovým zák. č. 122/1926, podle něhož dostává církev na své duchovenstvo roční státní dotaci, vypočtenou podle míry kněžské kongruy v kongruálních církvích, což vyžaduje v státním rozpočtu nákladu kolem 125.000 Kč ročně. Ostatně církevní účely, zejména administrativní, jsou státem podporovány jen dobrovolně.

III. Organizace církevního života st-é c-ve v ústředí i v obcích je provedena „Synodálním a obecním řádem“, jež si byla církev dala. Tento řád byl schválen výnosem ministerstva kultu z 18. X. 1877, č. 16875, dodatek o filiálních obcích vý-

nosem téhož ministerstva z 31. V. 1907, č. 12128, změna §§ 2 a 20 pak výnosem ministerstva školství z 15. IX. 1927, č. 91111/VI. Řád nebyl úředně publikován ani při schválení ani kdy později.

Definici církve podává jeho § 1, říká, že katolíci, kteří zamítají učení o papežově neomylnosti a o jeho vševládosti nad celou církví, nově přijaté na t. zv. vatikánském koncilu sese IV. v papežské bule „Pastor aeternus“, tvoří náboženskou společnost pode jménem „Starokatolická církev“.

V jejím čele stojí (sc. v tuzemsku) biskup, jenž potvrzuje faráře, visituje kostely, udílí svěcení, biřmuje, svolává synod i předsedá mu a zastupuje církev na venek (§ 2). Biskupa volí synod; synodální rada se před volbou ujistí, kteří kandidáti jsou vládě minus grati; ti pak nesmějí býti voleni (§§ 3, 4, 14). Zvolený složí před synodem nebo jeho zástupci slib, že bude svědomitě plniti své povinnosti a dbáti ustanovení tohoto řádu (§ 5). Biskup může pověřiti některého duchovního člena synodální rady neb i jiného duchovního funkcí generálního vikáře (§ 7).

K řízení st-ého c-ního společenství je biskupovi po boku synodální rada synodem zvolená (§§ 10, 12). Skládá se ze 4 duchovních a 5 laiků, z toho jako řádní členové 2 duchovní a 3 laikové z biskupova sídla nebo jeho okolí, ostatní jako mimořádní z větší vzdálenosti. Oni se účastní pravidelně všech schůzí rady, tito jsou do nich zváni nebo písemně dotazováni jen při důležitějších věcech (§ 11). Radě předsedá biskup, druhým předsedou je člen laik, radou zvolený (§ 14). Generální vikář je členem ze svého úřadu (§ 15). Rada spravuje obecné církevní fondy a skládá počet o tom synodu (§ 17); při vakanci biskupského stolce pověřuje jednoho ze svých duchovních členů jeho správou (§§ 2 a 6).

Nejvyšší ústavodárný a správní orgán církve je synod, konaný pravidelně ob rok. Svolává jej biskup nebo při vakanci stolce synodální rada. Sejití synodu oznámí se státní správě kultové (§ 18). Synod vydává všechna normativní ustanovení ve vnitrocírkevních věcech, rozhoduje definitivně v disciplinárních věcech duchovních i laiků, ukládá všeobecnou církevní daň, volí biskupa, určuje mu dotaci, schvaluje nebo stanoví návrhy vládě ve vnějších věcech církevních (§ 19). Členy synodu jsou vedle biskupa a synodální rady všichni du-

chovní, dále za každou církevní obec, i filiální, po jednom delegátu vždy na 100 členů obce (§ 20). Synodu předsedá biskup příp. správce biskupství, při jich zaneprázdnění náměstek jimi v dohodě se synodální radou jmenovaný (§ 22). Rozhoduje se v něm absolutní většinou hlasů. Když bylo něco přijato většinou méně než dvoutřetinovou, může přehlasovaná menšina nebo synodální rada žádati, aby bylo o tom jednáno znovu na příštím synodu; tam pak stačí ku přijetí většina jednoduchá (§ 28).

Nejnižší církevní jednotky jsou náboženské čili církevní obce. Obec řídí ve správě duší farář (a nad ním biskup), v ostatních věcech je reprezentována představenstvem církevní obce a shromážděním obce (§ 33). Členy obce jsou všichni věřící v jejím obvodu bydlící a u představenstva přihlášení, kteroužto přihlášku je oznámiti také okresnímu politickému úřadu (§ 34). Věřící rozptýlení mimo obvod obce jsou opatrováni bohoslužbou od duchovního nejbližší obce, k níž jsou také přiřazeni (§ 48).

Představenstvo církevní obce tvoří farář a církevní radové, jichž je 6—18. Rady, což je čestná a bezplatná funkce, volí na 3 roky shromáždění obce (§§ 35—37). Představenstvo volí ze sebe svého předsedu, náměstka, zapisovatele a pokladníka. Pokladnictví lze svěřiti i jinému členu obce (§ 38). Předseda svolává představenstvo ke schůzím řádným a po přání třetiny členů i k mimořádným; rozhoduje se v nich prostou většinou hlasů (§§ 39, 40). Do působnosti představenstva patří sdělávati rozpočet obce, spravovati její majetek a hospodařiti jím, ustanovovati úředníky obce (kostelníka, varhaníka atd.), pečovati o pořádek při bohoslužbách a o chudé, svolávati shromáždění obce a voliti pro ně předsedu, konečně pak zastupovati obec na venek. K právoplatnosti listin, představenstvem za obec závazně vydávaných, je potřebí podpisů předsedy nebo jeho náměstka a dvou dalších členů představenstva (§ 42).

Shromáždění obce schází se nejméně jednou za rok a účastní se ho všichni plnoletí mužští členové obce, kteří požívají občanských práv; mohou však býti představenstvem z účasti vyloučeni zřejmí škůdcové církve (§§ 43, 44). Usnáší se o volbě faráře a stálých pomocných duchovních, schvaluje rozpočet obce a prodej nemovitostí, stanoví v ní církevní daň, zmocňuje představenstvo k vedení příj. (§ 46). Rozhoduje prostá většina hlasů (§ 45).

K vysvěcení na kněze je nutno vykázati se theologickou zkouškou po dokončení akademického tříletí (§ 50). Zkouška koná se za předsednictví biskupova nebo jeho zástupce před komisí 3 theologů a 1 kano-nisty, kterou sestavuje biskup z osob synodem k tomu zvolených (§§ 29, 51). Farářem nebo pomocným duchovním může býti jmenován jen ten, kdo vedle požadavků církevním právem předepsaných splňuje i požadavky státními zákony činěné (§ 49). Faráře volí obec na svém shromáždění, potvrzuje pak a dosazuje biskup, šetře při tom státních zákonů (§ 52). Ustanovován je na doživotí a může býti úřadu sprostěn jensynodem po náležitě provedeném disciplinárním řízení (§ 53). Disciplinární tresty jsou: důtka synodální rady nebo synodu, suspense na určitou dobu a propuštění z úřadu spojené se ztrátou příjmů (§ 53). Zatímní suspensi může uvaliti i biskup, lze se však odvolati k synodu (§ 54). Faráři k ruce mohou s jeho souhlasem býti ustanoveni v obci stálí nebo dočasní pomocní duchovní (§ 55). Mešní nadání, štolové poplatky, platy za modlení a pod. se nevybírají (§ 57).

Každá církevní obec má právo jakožto mateřská zřizovati obce filiální a nemůže za jistých podmínek zřízení to odepříti (§ 58). Filiální obec, jež nemá vlastního duchovního, jehož si však může vydržovati jen ze svého, je pastorována ze své mateřské obce nebo jiné blízké obce, začež jí přispívá k nákladu na jejího duchovního a hradí mu cestovní výlohy (§§ 60, 63). Je-li ve filiální obci ustanoven zvláštní duchovní, považuje se za pomocného kněze mateřské obce. Je volen filiální obcí, schválen farářem a představenstvem mateřské obce, potvrzen a dosazen v úřad biskupem. Pravomoc faráře mateřské obce vztahuje se však i tu na filiální obec a je odpověden za řádné vykonávání všech úředních povinností v ní. Také jeho činnost při vedení matrik a sňatcích není tím dotčena, lze však pro filiální obec vésti i matriky zvláštní jako součást matrik mateřské obce; zápisy a výpisy dějí se ve jménu farářově (§ 62). Filiální obec vede si svou správu a zastupuje své věci vůči úřadům samostatně, když představenstvo mateřské obce schválilo volbu zvláštního představenstva filiální obce. Provedení této volby je po tomto schválení oznámiti i okresnímu politickému úřadu (§ 64). Filiální obec předkládá mateřské obci každoročně zprávu o svém účetním hospodaření a o nejdůležitějších událostech v obci (§ 65).

Literatura.

Bušek - Hendrych - Laštovka - Müller: „Čsl. církevní zákony“, Praha 1931 (v II. svazku je otištěn Synodální a obecní řád); Müller: „Náboženské poměry v ČSR“, Praha 1925; Ráb: „Církev starokatolická“, Praha 1918 (Švejdův sborník praktických příruček, sv. 25); Schulte: „Der Altkatholizismus“, Gießen 1887; Mayerhofer-Pace: „Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst“, 1898, IV. sv.; Mischler-Ulbrich: „Österreichisches Staatswörterbuch“, I², 1905, čl. Mahl-Schedl: Altkatholiken.

Václav Müller.

Stát.

1. Podstata st-u. 2. Poznámky terminologické. 3. S. československý.

1. **Podstata st-u.** O podstatě st-u pojednáno bylo stručně v heslech Formy státní a Funkce státní (I, str. 669, 697). Zde budiž dodáno, že pojetí s-u jako kusu vnějšího, a to sociálního světa v panující nauce rozhodně převládalo. Odtud její snaha dobrati se správné definice s-u cestou induktivní (deskriptivní). Vedle tohoto pojetí s-u jakožto sociálního či sociologického útvaru, který jako historicko-politická individualita vzniká, žije, mění se a zaniká ve světě vnějším po způsobu fyzických (biologických) jednotlivců, snažila se státní nauka — jak přirozeno — konstruovati s. též s hlediska pokud možno ryze juristického (normativního). Sem patří zejména římsko-právní pojetí s-u jako korporace a úsilí pozdější nauky odlišiti s. jako korporaci určitého druhu od jiných korporančních zjevů, při čemž hledáno bylo kritérium, které jest typické pro státní korporaci a shledáváno namnoze v její suverenitě (viz heslo Suverenita). Touto svou svrchovaností lišil se s. od jiných, jinak mu podle běžného názoru zvláště příbuzných t. zv. veřejnoprávních korporací, jichž odlišné kritérium (od t. zv. korporací soukromoprávních) spatřovala běžná nauka především v jakési jednostranné rozkazovací moci (imperium), která jim přísluší proti jednotlivým jejích členům. (Viz o tom Matějka, Pojem veřejnoprávní korporace, 1929 a Weyr, O pojem veřejnoprávní korporace, v Čas. pro právní a státní vědu, 1930; k tomu heslo Korporace veřejnoprávní v II. sv.) Snaha po teoretickém prohloubení rozdílu mezi veřejným a soukromým právem, mezi veřejnoprávní a soukromoprávní korporací atd. odváděla však nutně nauku od ryze juristického

chápaní s-u. S. rozpadával se takto ve dvě části, a sice ve více méně soukromoprávní fiskus (viz heslo Fiskus) a s. v užším, t. zv. veřejnoprávním smyslu (viz Weyr, O veřejnoprávní subjektivitě, v Háchově Poctě) a přičítána jest mu zásadně dvojí subjektivita: soukromo- a veřejnoprávní. Celé toto učení o jednak sociální (sociologické, politicko-historické, v širším smyslu přírodovědecké), jednak juristické povaze či podstatě s-u vyvíjelo se na noetickém podkladě t. zv. naivního realismu, t. j. sociologické a juristické vlastnosti byly přičítány témuž jednotnému předmětu poznávání: byl to podle panujícího názoru týž s., který se pozorovateli jevil jednou jako fenomén sociální (přírodovědecký; kus vnějšího světa), jednou jako fenomén juristický, normativní. Tak vznikl onen typický postoj G. Jellinkův, pro který v odborném písemnictví zdomácněl název „Teorie dvou stran“ (Zweiseitentheorie), totiž nauky, že týž předmět poznávání, totiž s., má jaksi dvě stránky, jednu juristickou a jednu přírodovědecko-sociologicko-politickou, které nutno obě seznati, má-li býti předmět sám dokonale prozkoumán. (Srov. k tomu povšechně Kelsen, Der soziologische und der juristische Staatsbegriff, II. vyd., 1928). Odtud metodický požadavek, aby do definice s-u pojaty byly pokud možná všechny možné vlastnosti, které ten který s. má, jako na př. vedle povšechně sociologických i geografické, ethnografické, politické, historické atd. Jako groteskní příklad této universalistické tendence, nedbající žádných metodologických hranic a požadavků vědecké soustavnosti, možno uvést spisek Schwindův „Grundlagen und Grundfragen des Rechts“, 1928 (viz k tomu můj referát v Časopise pro právní a státní vědu, 1928, str. 181). Jellinkova teorie o dvou stránkách (sc. státu) projevovala a projevuje dosud na teoretiky značnou přitažlivost, normativní nevyjímajíc, jak dokazuje na př. nedávná publikace Neubauerova „Pojem státního území“.

Že tato teorie skutečně vychází ze zmíněného noetického realismu, neuznávajícího základní poučky filosofie idealistické, že metoda poznávání určuje teprve předmět poznání, plyne zejména z neznámější definice s-u, t. j. Jellinkovy. Tato definice zní pro s. jakožto pojem (útvary) sociální takto: „S. jest svazová jednota usedlých lidí, opatřená původní mocí vládní“, kdežto s. jako pojem právní